

Onlangs verscheen er een imposant boek over de geschiedenis van het Nederlands. Het laat zien hoe onze taal gevormd is door voortdurende invloeden van buiten.

De brede rivieren van het Nederlands

MARC VAN OOSTENDORP

Zonder rivieren en de Noordzee had het Nederlands er anders uitgezien. Over water kunnen mensen zich gemakkelijk verplaatsen, en dat maakt het contact met andere volkeren en hun talen eenvoudiger. Dat voortdurende contact heeft onze taal gevormd. Dankzij de rivieren kon je grote delen van het Europese binnenland bereiken, en door de open zee werden later ook andere continenten bereikbaar.

Dat is een conclusie die je kunt trekken uit de imposante, bijna 1300 pagina's tellende *Grote geschiedenis van de Nederlandse taal* van Jelle Stegeman. Millennialang kwamen in onze streken allerlei invloeden uit heel Europa samen, zodat de taal gevormd werd uit de sedimenten van wat kwam aanslibben.

KOLONIËN

Stegeman beschrijft uitvoerig hoe in onze delta steeds weer nieuwe bevolkingsgroepen hun invloed kwamen doen gelden. De eerste schriftelijke beschrijving van dit gebied dateert uit het begin van de jaartelling, en is van de Romeinse geschiedschrijver Tacitus. Dat betekent dat er op dat moment dus al meer dan één taal gesproken werd: Latijn en inheemse talen, waaronder die van Germaanse stammen die zich in de eeuwen daarvoor in deze streken hadden gevestigd. Maar ook die Germanen waren niet in een verlaten gebied getrokken en hebben waarschijnlijk het een en ander van lokale talen opgepikt: woorden als *brase* en *pink* zijn mogelijke voorbeelden van woorden die hier gebruikt werden in voor-Germaanse tijden.

Het Nederlands heeft in de eeuwen erna altijd onder invloed van andere talen gestaan – soms intensiever en soms wat minder. Dat had vooral te maken met de drie grote culturen die ons omringden: de Duitse, de Franse en de Engelse. En dan was er sinds de vroege Middeleeuwen ook een fascinatie voor het exotische zuiden: Spanje, Italië, de islamitische wereld. Er was

zodoende voortdurend contact met vreemdelingen – vanaf de zeventiende eeuw ook in koloniën of in intercontinentale handel.

AUTHENTIEK NEDERLANDS

Al die vreemde talen lieten hun sporen na in de woordenschat, maar ook in de grammatica van de taal. Het naamvalssysteem van het Nederlands, ooit net zo rijk als dat van het Duits, is vrijwel geheel verdwenen, en dat komt mogelijk doordat het voor nieuwkomers in de steden lastig te leren was. Toen zeventiende-eeuwse en achttiende-eeuwse grammatici de naamvallen weer invoerden in de schrijftaal, was dat besluit overigens ook weer geïnspireerd op het model van 'vreemde' talen als het Latijn en het Hoogduits.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat Nederlanders en Vlamingen nog steeds Oudgermaans zouden hebben gesproken als ze op een eiland in de Atlantische Oceaan hadden geleefd. Iedere taal verandert voortdurend, en Stegeman documenteert al die veranderingen voor het Nederlands nauwgezet en tegelijkertijd helder. Maar het valt op hoe vaak contact met die andere talen een rol speelde bij veranderingen.

Je zou het jammer kunnen vinden dat onze taal zo gevormd is door voortdurende invloeden van buiten – want wat is er dan nog 'authentiek Nederlands'? Maar je kunt evengoed zeggen dat de eigenheid juist bepaald is door dat voortdurende contact. Nederland en Vlaanderen zijn ondenkbaar zonder de buitenwereld, en precies dat maakt de taal zo interessant – zoals veel talen, in ieder geval in Europa, de afgelopen millennia voortdurend veranderd zijn onder invloed van elkaar.

PAMFLETTEN

Je moet de kennis van de moedertaalspreker verenigen met de onbevangen blik van de buitenstaander om een boek als *Grote geschiedenis van de Nederlandse taal* te schrijven. De Nederlander Stegeman, die hoogleraar Nederlands was in Zürich, heeft het



allebei. Na zijn emeritaat begon hij aan het monnikenwerk dat dit boek is – een imposant, meeslepend verhaal, niet alleen over de mensen die de taal spraken, maar ook over wat er in de loop van de tijd veranderde in de woordenschat en de grammatica.

Stegeman vertelt het verhaal met oog voor de geschiedenis van de taal zelf (hoe veranderden de grammatica en de uitspraak in de loop van de tijd?), maar besteedt net zo veel aandacht aan de mensen die de taal spraken. Bovendien geeft hij – en dat is uniek

Nederland en Vlaanderen zijn ondenkbaar zonder de buitenwereld, en precies dat maakt de taal zo interessant.

voor een taalgeschiedenis – voor iedere periode een aantal tekstvoorbeelden, zowel van schrijvers als Hadewijch, Vondel of Lucebert als uit kranten of op straat verspreide pamfletten. De lezer krijgt daardoor een breed beeld van hoe de bevolking van de Lage Landen in de loop van duizenden jaren zich ontwikkelde, en wat dit betekende voor de taal die we in deze delta spreken. Denkend aan het Nederlands zie je brede rivieren. ◀

Grote geschiedenis van de Nederlandse taal van Jelle Stegeman verscheen in twee delen bij Amsterdam University Press, en kost € 79,90 (gebonden, 1282 blz.). ISBN 978 94 6298 925 2. Ook verkrijgbaar in de webwinkel van Onze Taal.